

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**VIII Всеукраїнська
конференція здобувачів вищої освіти і молодих
учених**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

*Кафедра філософських і соціологічних студій та
соціокультурних практик*

Співорганізатори:

Південно-Українське відділення
Соціологічної асоціації України
Національний університет «Одеська політехніка»
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Міжнародний університет

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**VIII Всеукраїнська конференція здобувачів
вищої освіти і молодих учених
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКІ
НАУКОВІ СТУДІЇ»
(17-19 листопада 2025 року)**

Одеса, 2025

УДК 001.895:005.8(082)
ББК 60я431

*Рекомендовано до друку Вченою радою Університету Ушинського
протокол № 7 від 09 грудня 2025 року*

Південноукраїнські наукові студії: збірник матеріалів VIII Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (Одеса, 17–19 листопада 2025 р.) / ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», кафедра філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик; Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України, Нац. ун-т «Одеська політехніка», Нац. ун-т «Чернігівська політехніка», НТУ «Дніпровська політехніка», Міжнародний університет; відп. ред. та укладач: Петінова О. Б. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2025. 336 с.

Рецензенти:

кандидатка філософських наук, доцентка, доцентка кафедри філософії, історії та політології
Національного університету «Одеська політехніка» *Наталія РИБКА*

кандидатка політичних наук, доцентка, доцентка кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін Міжнародного університету *Юлія МЕЛЬНИК*

У Збірнику матеріалів VIII Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Південноукраїнські наукові студії» представлено напрацювання учасників із різних регіонів України, об'єднаних спільною метою – осмислення сучасних наукових викликів та пошук інноваційних рішень у міждисциплінарному просторі. Конференція організована Державним закладом «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за участю кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик, у співпраці з Південно-Українським відділенням Соціологічної асоціації України та провідними університетами країни – ЗВО-партнерами.

Матеріали збірника охоплюють широке коло тем, що відповідають актуальним потребам сучасного суспільства й науки. Серед них: трансформації українського соціуму, культурні та історичні процеси в контексті суспільно-політичних змін, філологічні студії в умовах цифровізації, розвиток креативних індустрій, філософія бізнесу та етичні виміри інновацій, екологічна філософія й концепції сталого розвитку, сучасні підходи до філософії здоров'я, інновації в освіті, проблеми політики та суспільного розвитку, а також виклики, пов'язані з критичним мисленням і логічною культурою XXI століття.

Збірник відображає високий рівень наукових досліджень молодих учених, сприяє розвитку міжвузівської наукової співпраці та формує простір для конструктивного діалогу між представниками різних освітніх і наукових галузей. Матеріали конференції можуть бути корисними для дослідників, викладачів, здобувачів освіти, а також фахівців, що працюють у сфері соціальних, гуманітарних та освітніх наук.

Матеріали подано в авторській редакції. За зміст та достовірність наведених фактів, цитат і даних відповідальність несуть автори.

© ДЗ «ПНПУ імені К. Д. Ушинського», 2025

© Авторів матеріалів, 2025

Рапацька Наталя

РОЗРОБКА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ІВЕНТІВ В ДІЯЛЬНОСТІ
БУДИНКУ КУЛЬТУРИ..... 210

Бичик Ангеліна

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЛОКАЛЬНІ КУЛЬТУРНІ
ІНІЦІАТИВИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ КУЛЬТУРНИХ ПОДІЙ У ПЕРІОД ВОЄННИХ
ДІЙ В УКРАЇНІ..... 213

Ткаченко Катерина

ЦИРКОВЕ МИСТЕЦТВО У СВЯТКОВИХ ПРАКТИКАХ МАЛИХ
МІСТ ТА СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД КНР..... 216

Бичик Ангеліна

КУЛЬТУРНА ПОДІЯ: ПОНЯТТЯ, ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ.
ФОРМИ ТА ТИПИ КУЛЬТУРНИХ ПОДІЙ. РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ.. 218

СЕКЦІЯ № 5. ФІЛОСОФІЯ БІЗНЕСУ: ВІД ЦІННОСТЕЙ ДО ІННОВАЦІЙ

Сінельник Анастасія

АДАПТИВНІ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ..... 222

Врайт Галина, Даниленко Анастасія

ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ В СУЧАСНОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ..... 226

Карастан Сергій

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ТИПИ АКТОРІВ ТІНЬОВОЇ
ЕКОНОМІКИ 228

Chaban Nelia

PHILOSOPHICAL DIMENSIONS OF BIOTECHNOLOGICAL
ENTREPRENEURSHIP: ANTHROPOLOGY, AXIOLOGY, AND
THE CULTURE OF INNOVATION..... 232

Біла Церква). Біла Церква: БНАУ, 2022. С. 55. Режим доступу: https://science.btsau.edu.ua/sites/default/files/tezy/zb_tez_sg_um_ov_global_viklik_6-7.10.2022.pdf (дата звернення: 17.10.2025)

5. Лесько О. Й., Прищак М. Д., Кушнір В. В. Кодекси етики ділових відносин як фактор становлення етичних засад бізнесу та менеджменту. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2011. № 1. С. 41–45. Режим доступу: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/1358> (дата звернення: 18.10.2025)

КАРАСТАН СЕРГІЙ

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Філософія»

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна*

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ТИПИ АКТОРІВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних соціально-економічних системах тіньова економіка становить складне й багатовимірне явище, що впливає на структурну стабільність держав і суспільств, ефективність публічного управління та якість соціального простору. Вона охоплює широкий спектр неформальної економічної активності (від незареєстрованої праці, ухилення від сплати податків – до участі в незаконних ринках), і формується на перетині економічних, психологічних, етичних, політичних та інституційних чинників. Незважаючи на прихований характер тіньового сектору, його роль у формуванні макроекономічних показників, інституційної довіри та фіскальної дисципліни є незаперечною.

Дослідження тіньової економіки має міждисциплінарний характер, адже вимагає поєднання підходів з економіки, філософії, політології, соціології та юриспруденції. У центрі наукового інтересу перебувають не лише масштаби тіньових операцій, але й їхні причини, наслідки та механізми відтворення в умовах різного ступеня інституційної розвиненості соціокультурного середовища. Особливе значення має аналіз впливу державної політики, податкового навантаження, рівня корупції та легітимності інститутів на інтенсивність тіньової активності.

Вивчення природи та особливостей тіньової економіки актуалізується як потребою у розробці ефективних регуляторних механізмів, так і необхідністю поступового переосмислення усієї парадигми економічного розвитку в сучасних технологічних та соціокультурних реаліях. У контексті глобалізації, цифровізації та посилення суспільного запиту на прозорість управління,

феномен тіньової економіки потребує системного аналізу як загроза, що трансформується у відповідь на технологічні, соціальні та нормативні зміни. Відтак, дослідження її природи має не лише теоретичне, але й прикладне значення для формування стратегій зміцнення державної спроможності та соціальної довіри.

В структурі національної економіки кожної держави об'єктивно існує компонент, який виходить за межі усталених та нормативно закріплених форм взаємодії між економічними суб'єктами. Тіньова економіка, попри свою позаправову природу, демонструє надзвичайну гнучкість, адаптивність до змін соціально-економічного та політико-правового середовища, а також здатність уникати – хоча іноді з істотними втратами – репресивних заходів, що вживаються як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Важливо зазначити, що тіньовий сектор виявляється в кожній країні у специфічній формі, зумовленій історичними, культурними, правовими та економічними обставинами. Економічні практики, які в одних державах офіційно визначаються як нелегітимні або маргінальні, в інших можуть сприйматися як звичні, соціально прийнятні й навіть необхідні для підтримання економічної активності або виживання певних груп населення. Це вказує на релятивізм у підходах до визначення меж між формальною та неформальною економікою.

Попри тривалий інтерес до проблематики тіньової економіки з боку фахової спільноти, до цього часу не сформовано загальноприйнятого термінологічного апарату, уніфікованих концептуальних рамок чи загальної методології оцінювання цього феномену. Відповідно, існують значні розбіжності не лише у називанні та трактуванні сутності тіньової економіки, але й у розробці інструментів її кількісного вимірювання та стратегій протидії. Дослідження в цій сфері часто носять фрагментарний, ситуаційний характер, зумовлюються дослідницькими інтересами, наявністю емпіричної бази, теоретичними установками та інституційною приналежністю авторів. Це, в свою чергу, ускладнює як міждисциплінарну координацію, так і формування цілісного підходу до аналізу тіньових економічних процесів.

Формування комплексного уявлення про тіньову економіку, починаючи з визначення її сутності, класифікації ключових проявів, ідентифікації суб'єктів та їхньої градації залежно від ступеня участі у розвитку цього сектора, і завершуючи аналізом підстав його існування та чинників динаміки на сучасному етапі, є важливою передумовою для вироблення ефективної стратегії протидії цьому феномену. Усвідомлення внутрішньої структури тіньового сектора дозволяє не лише діагностувати його масштаби та вплив на національну економіку, але й адаптувати політико-правові інструменти під конкретні форми прояву цього явища.

Тіньова економіка постає як складна самоорганізована система відносин між економічними агентами, що охоплює всі стадії суспільного відтворення -

від виробництва до розподілу, обміну та споживання. Її функціонування орієнтоване на отримання матеріальних чи фінансових вигод, результати яких, а також механізми їх досягнення, з тих чи інших причин – економічних, правових, політичних або моральних – навмисно маскуються, спотворюються, замовчуються або приховуються як від безпосередніх учасників взаємодії, так і від інституційних посередників (державних органів, контролюючих структур, регуляторів). У цьому контексті тіньова економіка не просто порушує правові норми – вона створює паралельну логіку економічного функціонування, яка часто суперечить принципам прозорості, чесної конкуренції та соціальної справедливості, на яких здебільшого ґрунтується формальна економіка.

У науковому дискурсі тіньової економіки акторами (тобто учасниками або суб'єктами) цього сектору вважаються як окремі індивіди, так і організовані групи чи інститути, діяльність яких здійснюється за межами офіційно визнаного економіко-правового поля. Типологізація акторів тіньового сектору базується на різних критеріях: рівень організованості, мотивація участі, масштаб діяльності, зв'язок із формальною економікою, а також ступінь криміналізації дій.

Серед основних типів акторів тіньової економіки можна виділити таку категорію, як *домогосподарства та індивідуальних неформальних учасників*. Ця група охоплює фізичних осіб, які залучені до неформальної трудової діяльності, наприклад: репетиторство, побутові послуги («халтура», сторонній підробіток), нелегальні таксі, дрібна торгівля без ліцензій, самозайнятість без реєстрації. Їхня участь у тіньовій економіці здебільшого зумовлена прагненням уникнути надмірного податкового навантаження або адміністративних бар'єрів (оформлення дозволів, обов'язкове підтвердження наявності фахової освіти та формальної кваліфікації у сфері надання відповідних послуг, придбання страховок, тощо).

До іншої категорії належать *малі та середні підприємства* (МСП), що діють частково або повністю поза правовим полем. Такі підприємства можуть приховувати частину доходів, здійснювати виплати заробітної плати «в конвертах», порушувати трудове законодавство або уникати ліцензування. Часто вони формально зареєстровані, однак частину діяльності свідомо ведуть у тіні, з метою зниження витрат.

Ще одна категорія представляє *крупний бізнес і транснаціональні структури, що вдаються до схем оптимізації*. Цей тип акторів залучений до більш витончених форм тіньової діяльності – через офшорні юрисдикції, фіктивні контракти, трансфертне ціноутворення, злиття з корупційними практиками. Формально вони можуть діяти в межах закону, однак фактично створюють паралельні непрозорі механізми перерозподілу ресурсів на користь обмеженого кола осіб.

Є категорія, яка не може бути однозначно віднесена до кримінальної, однак в ряді випадків результати діяльності акторів з цієї категорії можуть бути кваліфіковані як злочинні. Йдеться про т.зв. *«сірих» фінансових посередників*, які реалізують нелегальну конвертацію, фінансове шахрайство, фіктивне підприємництво, незаконне виведення готівкових коштів, створюють фірми-прокладки, виконують роль номінальних директорів з метою заплутати фіскальні служби та фінансових регуляторів, займаються пошуком т.зв. «дропів» для незаконних фінансових обладунків, організують фінансові піраміди, сприяють легалізації доходів через крипто-інструменти, аукціони з перепродажу предметів мистецтва, фіктивні благодійні фонди, тощо.

Окрема категорія – *кримінальні угруповання та мафіозні структури*. Ці актори становлять той рівень тіньової економіки, де економічна діяльність повністю криміналізована. Йдеться про наркаторгівлю, торгівлю зброєю, контрабанду, вироблення контрафакту, сприяння нелегальній міграції, організацію проституції, відмивання грошей, нелегальні фінансові схеми, трафікінг, чорну трансплантологію, тощо. Подібні операції супроводжуються погрозою або застосуванням насильства, контролем територій та корупційними зв'язками з політичними чи силовими структурами (які виступають в ролі інтересантів або протекторів).

І наступна категорія, безпосередньо пов'язана із попередньою – це *посередники та корумповані чиновники*. Це актори, що формально є частиною державного або регуляторного апарату, але сприяють тішовій діяльності через надання «дахування», непомічання та покривання порушень, створення сприятливих умов для функціонування нелегальних схем. Це можуть бути як посадові особи державних інституцій, так і рядові співробітники й навіть топ-менеджери банків, кредитно-фінансових та будь-яких інших установ, які приймають рішення у сфері матеріальної чи фінансової діяльності, а також мають доступ до інсайдерської інформації (і можуть інколи маніпулювати нею), можуть торгувати персональними даними, клієнтськими базами. Роль подібних посередників (чиновників, менеджерів) особливо важлива в системах з низьким рівнем інституційної доброчесності.

Отже, тішова економіка є багаторівневою системою з різнотипними акторами, діяльність яких варіюється від частково неформальної до відверто злочинної. Водночас, багато з цих суб'єктів мають певну легітимність у свідомості населення або навіть функціонують як «альтернатива» державі, особливо в умовах інституційної слабкості. Для ефективного аналізу та протидії тішовим процесам необхідно враховувати не лише формально-правовий статус акторів, але й соціальні, економічні та культурні чинники, що визначають їхню поведінку в певній країні.

Наукове видання

Південноукраїнські наукові студії: збірник матеріалів VIII Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (Одеса, 17–19 листопада 2025 р.) / ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», кафедра філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик; Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України, Нац. ун-т «Одеська політехніка», Нац. ун-т «Чернігівська політехніка», НТУ «Дніпровська політехніка», Міжнародний університет; відп. ред. та укладач: Петінова О. Б. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2025. 336 с.